

OLVASS FELESLEGESET!

– SIK ENDRE ÁLLANDÓ ROVATA –

Amióta a szakmában vagyok, harcolok a túlzásba vitt specializáció, a semmiről való mindentudás irányába mutató szakszerűség eluralkodása ellen. Természetesen a kudarc elkerülhetetlen, de kedvenc fegyverem ennek ellenére hasznossá válhat mások kezében is. Arról van szó, hogy világéletemben vigyáztam arra, hogy ha nyaralni mentem vagy feleslegesnek tűnő konferencián üldögéltem, akkor olyan tanulmányokat olvassak, amelyeknek semmi köze nem volt ahhoz, amivel akkor éppen foglalkoztam. Gondosan mindig valamilyen feleslegeset olvastam. Ezek között sok volt olyan, amibe beleszerettem, s félretettem, hogy valaha talán valakinek a kezébe adhatom, hogy foglalkozzon velem behatóbban, mert a mű valamilyen szempontból zseniális.

A mű, amelyet a Debreceni Egyetem doktorandusza bemutat¹, egy olyan kérdésre keresi a választ, amely sohasem veszít fontosságából, mert talán ez tekinthető minden egyenlőtlenségek őséinek.

¹ Alesina, A. F. – Giuliano, P. – Nunn, N. (2011): *On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough* (No. w17098). National Bureau of Economic Research. DOI: 10.3386/w17098

OLVASS FELESLEGESET!

Eke, ásó, kapa és nagyharang, avagy tanulmány a nemi szerepek eredetéről¹

JUHÁSZNÉ FAZEKAS ZSUZSANNA²

Számtalan tanulmány született már a férfi és a női szerepek különbözőségeiről, a nemek közötti egyenlőtlen viszonyokról, és egyáltalán mindarról, ami a férfi és nő közötti társadalmi, biológiai különbséget jelenti, jelentheti. Az általam bemutatni kívánt tanulmány a nemi szerepek eredetét állítja a középpontba. Az elemzés unikális jellegét az adja, hogy annak ellenére, hogy közgazdászok írták, azok számára is fogyasztható, akik hadilábon állnak a gazdasági és matematikai mutatók és összefüggések értelmezésével.

A tanulmány fókuszában a nők társadalmi szerepvállalása, valamint a vizsgált közösségekre jellemző kulturális hiedelmek, normák és szokások munkamegosztást befolyásoló tényezőinek vizsgálata áll. A kutatók azt feltételezték, hogy a nemi szerepek alakulását jelentősen befolyásolta a tradicionális mezőgazdaság technológiája, és az ebből fakadó férfi-női munkamegosztás jellemző tényezői.

A kutatók úgy vélték, hogy azok a társadalmak, ahol az emberek ekével művelték a földjeiket, amelyben a nőknek kevesebb szerep jutott, ott a nők ma is kevésbé jelennek meg a munkaerőpiacon, a vállalkozói szektorban és a politikában, vagyis a valamikori technológia alapú „természetes” egyenlőtlenség máig fennmaradt.

A vizsgálat kiinduló fázisa a valamikori társadalmak mezőgazdasági rendszereinek elemzése. Ehhez figyelembe veszik azok földrajzi, geológiai, éghajlati adottságait és etnikai összetételüket. Számos adatbázist használtak fel a kutatás során (pl. *Ethnographic Atlas*, *Global Agro-Ecological Zones*, *Ethnologue: Languages of the World*, *Landscan*), és bonyolult matematikai számítások alkalmazásával kerestek összefüggéseket a korabeli társadalmak etnikai, földrajzi, történelmi, nyelvi és gazdasági jellemzői, s ezek nemi szerepekre gyakorolt hatása között.

Az ősi gazdasági rendszerben megteremtődött, de a hagyományok által máig átörökölt nemi szerepeket az USA-ban élő második generációs bevándorló nők munkaerőpiaci jellemzőinek feltérképezése segítségével vizsgálták. Hipotézisük az volt, hogy a

¹ Alesina, A. F. – Giuliano, P. – Nunn, N. (2011). *On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough* (No. w17098). National Bureau of Economic Research. DOI: 10.3386/w17098

² Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program, e-mail: fazekzsu@gmail.com.

OLVASS FELESLEGESET!

migránsok származási helyének hagyományos nemi szerepei továbbra is megjelennek a munkaerőpiaci viselkedésben. Másként, hogy a migránsok magukkal hozott értékrendjének tehetetlenségi ereje nagy, s noha az útravalónak szánt „hamuba sült pogácsa” elfogyhat, annak íze örökre végigkísér bennünket.

Az elemzés első lépéseként egy 2000-ben végzett munkaerőpiaci felmérés eredményeit használták fel, amelyben a nők részvételét vizsgálták³, és igen markáns különbségeket találtak: például Pakisztánban a nők 16,1%-a, a kelet-afrikai Burundi-ban pedig a nők 90,5%-a található meg a munkaerőpiacon. A különbségeknek számtalan okát tárták fel a kutatások, többek között az adott ország gazdaság szerkezetét, azoknak az iparágaknak a hiányát, amelyek többnyire a nőknek kedveznek.

Ám azt feltételezték, hogy ezeknek az eltéréseknek mélyebb, a történetbe ágyazott okai is lehetnek. Boserup (1970) kutatásaira alapoztak, aki szerint a nemi szerepek különbözőségei a hagyományos mezőgazdasági gyakorlatból erednek, a nemi szerepek különbözőségének eredetvizsgálatához pedig a tradicionális mezőgazdasági gyakorlatok kialakulásához kell visszatekintenünk. Boserup azt mondja, hogy az egyszerű eszközökkel végzett (ásó, kapa) mezőgazdasági munka és az ekével végzett tevékenységek egyenlőtlenségekhez vezettek a férfiak és nők közötti munkamegosztás terén, ami mögött a termesztett növények milyensége húzódnak meg (pl. könnyű vagy nehéz munka egy nő számára növényeket termesztetni, melyik növény termesztésére mennyi munkát kell fordítani). Úgy vélte, hogy az eke használatának történelmi szerepe volt abban, hogy a későbbi nemi szerepek hogyan alakultak: míg a kézi szerszámok használatát igénylő mezőgazdasági feladatokban a nők nagy szerepet tudtak vállalni, addig az ekére való áttérés a nagyobb fizikai erőfelfejtés miatt (az ekét fogni, az ekét a barázdában tartani, a befogott állatot irányítani) felértékelte a férfiak munkáját.

Mivel ez a munkaforma már nem igényelte a nők és a gyerekek munkáját (pl. gyomlálás) a földeken, olyan intenzitással, mint korábban, ezért a nőknek olyan munkákat kellett elvégezniük, amit a gyermek nevelése és gondozása miatt félbeszakíthattak. Gondoljunk csak bele, mennyivel könnyebb letenni a kapát akkor, ha meg kell etetni a gyermeket, mint az ekét vonó állatot megállítani? A nők tehát az otthoni és ház körüli munkák felé fordultak, mert a gyermekek gondozása és nevelése mellett ezek sokkal kivitelezhetőbbek voltak. Ez a fajta munkamegosztás aztán normaként épült be a társadalmakba, és határozta meg a nők későbbi szerepét.

A nemi egyenlőtlenségek keletkezésének megértéséhez más tényezőket is figyelembe kellett venni. Így Pryor (1985) kutatását, aki szerint az ekehasználat előnye attól is függ, hogy az adott terület milyen növények megtermelésének kedvezett. Ahol például nagy fölterületeket kell rövid idő alatt megművelni, ott mindenképpen kedvező az eke használatának hatása, még akkor is, ha a földterület sekély, mere-

³ Az adatokat a Világbank 'World Development Indicators' adatbázisából emelték át a kutatók.

OLVASS FELESLEGESET!

dek vagy éppen sziklás. Ezek a kondíciók a búza, árpa, rozs, rizs termesztéséhez a legoptimálisabbak. Ezzel szemben a kukorica, a cirok, egyéb gumós-fás növények termesztése kisebb földterületen is lehetséges, és ott is, ahol a talaj minősége kevésbé kedvező és az eke használata bonyolult és nehézkes lenne. Ebből az következik, hogy az eke használatának bevezetését és alkalmazását a mezőgazdasági munkában az is meghatározta, hogy milyen volt az a földterület, amelyet megművelni akartak, milyen növényeket lehetett termesztani rajta, illetve alkalmas volt-e egyáltalán az eke használatára.

De megemlítik Braudel (1998) magyarázatát is arról, hogy a nemek közötti kapcsolatokra, a kultúrára, a társadalomra milyen hatást gyakorolt az eke megjelenése. Eszerint az ősi mezopotámiai kultúrában a nőknek kiemelt szerepe volt a mezőgazdaságban, a földeken, a növények termesztésében, míg a férfiak vadásztak, az állatokkal foglalkoztak. Ám miután elkezdtek a földjeiket ekével művelni a matriarchális társadalom szép lassan patriarchálissá vált, ahol a férfiak szerepe és dominanciája megkérdőjelezhetetlenné vált.

Utálnak továbbá Engels (1902) érvelésére, hogy az egyenlőtlenségek akkor keletkeztek, amikor a mezőgazdaság szerepe megerősödött a gazdaságban; kialakult a magántulajdon, amely monopolizálta a férfiak helyzetét. Ez a kiváltságos helyzet lehetőséget teremtett a férfiaknak arra, hogy a nőket alávetett szerepbe helyezték, és az apa kizárólagos szerepét helyezték előtérbe a gyermekek nevelése során is. Ezáltal függő helyzetbe hozva a nőt a férfitől, akik így nem voltak képesek aktív és egyenlő jogokkal felruházott résztvevőjének lenni a társadalomnak.

Végül megemlítik Whyte (1978) művét, mely szerint a háborúk is erősítették a nemek közötti egyenlőtlenségeket, hiszen a háború a férfiak dolga, és a nőket alávetett helyzetbe hozza.

Az USA-ba emigrált második generációs nők munkaerőpiaci jellemzőinek elemzése során a kutatók arra voltak kíváncsiak, hogy az átörökített kulturális normák milyen hatást gyakorolnak a nők munkavállalására. Fontos eleme a kutatási dizájnban az, hogy a vizsgált alanyok eltérő kulturális háttere általánosan jól elemezhetővé, hogy a vizsgálat idején valamennyien az USA-ban éltek, s ezért az őket érő piaci folyamatok, intézmények, politika hatásai azonosak. A kérdés tehát az, hogy azoknak a nőknek, akiknek őseik ekét használtak a mezőgazdasági tevékenység során; kevésbé valószínű-e a részvétele a mai USA-beli munkaerőpiacon, mint az átlagnak. Az adatbázis, amelyet elemeztek, 1994 óta gyűjt adatokat a migránsok anyaorszájáról, illetve a szüleik születési országáról.⁴

A kutatókat az is érdekelte, hogy a kultúra átörökítésében erősebb szerepe van-e az apának. Ehhez meg kellett különböztetniük az apáról és az anyáról a lányra ható folyamatokat, vagy mindkét vonal dominálhat.

⁴ *Current Population Survey (CPS)* adatbázisa a migránsok anyaorszájáról, illetve szüleik születési országáról, mely adatbázis 1994 óta tartalmaz adatokat.

OLVASS FELESLEGESET!

Eredményeik szerint a házas nők munkaerőpiaci részvételét nagyban meghatározza a férj értékrendje. Összefüggést találtak a férj őseinek hagyatéka és a feleség munkaerőpiaci részvétele között.

Amikor a házas nőket vizsgálták, azt is szerették volna tudni, hogy az ekehasználat fontossága a férj származása kapcsán is számottevő-e. Így a férj őseit is vizsgálni kezdték. A kutatók azt is mérlegelték, hogy a házas nő munkaerőpiaci részvételét mennyiben befolyásolja a férj hiedelme, értékrendszere, melyet a szüleitől kapott örökök.

Bizonyítást nyert, hogy a kultúra átöröklése – már ami a gendert illeti – sokkal inkább erősebb az anyai ágról, mint az apai ág felől, akár a feleség édesanyjáról a feleségre ható örökséget, akár a férj édesanyjának férjre ható hagyományait vesszük alapul.

A kutatás azt is bizonyította, hogy az eke használatának hatása és az ebből kifolyólag áthagyományozott értékek és hiedelmek a férj szüleinél markánsabban megnyilatkoznak, mint a feleség szülei esetében.

Tehát elmondhatjuk, hogy a férj kulturális hagyatéka, hagyományai, hite és értékrendje sokkal inkább meghatározóbbak, mint a nő értékrendje; és ez egy konstans helyzet, amelynek hatása van a feleség munkaerőpiaci helyzetére is.

Összegzés

A kulturális antropológusok szerint a nemi szerepek alakulását meghatározza az, hogy a társadalmak a mezőgazdaságban az egyszerű szerszámok használatáról átértékeltek az eke használatára. Ez a tény a férfi és női különbségeket normaként ágyazta be a társadalom működésébe.

A kutatók az etnográfiai adatokat felhasználva elemzéseket készítettek az eke használatának későbbi, társadalomra és közösségekre, valamint a női munkavállalás szerepére gyakorolt hatásairól. Összefüggéseket kerestek a nemi szerepek és a régi mezőgazdasági tradíciók között. Bebizonyították, hogy azok az egyének, társadalmi csoportok, országok, ahol az ősök ekét használtak a mezőgazdaságban, nagyobb egyenlőtlenségeket mutatnak napjainkban is, és kisebb a nők részvétele a háztartáson kívüli munkavégzésben és a politikában.

Tehát, hölgyeim: a baj az, hogy nem bírtuk el az ekét. Tényleg így kezdődött?

Irodalom

Alesina, A. F. – Giuliano, P. – Nunn, N. (2011): *On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough* (No. w17098). National Bureau of Economic Research. DOI: 10.3386/w17098

OLVASS FELESLEGESET!

- Braudel, F. (1998): *Mediterranean in the Ancient World*. London, Allen Lane
- Boserup, E. (1970): *Woman's Role in Economic Development*. London, George Allen and Unwin Ltd.
- Engels, F. (1902): *The Origin of the Family, Private Property and the State*. Chicago, Charles A. Kerr & Company Cooperative
- Pryor, F. (1985): *The Invention of the Plow*. *Comparative Studies in Society and History*, 27(4): 727-743.
- Whyte, M. K. (1978): *The Status of Women in Pre-Industrial Societies*. Princeton, N.J., Princeton University Press

Abstracts

Thomas Hobbes and the dilemmas of the natural state II. The typology of the state of nature

LEVENTE NAGY

The primary purpose of this paper is to reflect upon four aspects of the Hobbesian state of nature. Firstly, the question is whether we can interpret this original state as a mythical, abstract, imaginative and timeless state, focusing only on the final conclusion of the Hobbesian theory, or it may contain a well-defined timespan, having its own historical development based on a clear logical construction. Secondly, this study aims at examining the natural character of man in the state of nature, and his harmony with his environment in respect with their „naturalness“. Thirdly, it tries to describe the assumed interpersonal relationships within the „primitive“ state. Fourthly, the paper presents different states of nature reasoned out from a close reading of the text. All four aspects may help us to get a better understanding of the ambivalent character of the Hobbesian state of nature.

KEYWORDS: natural man, timeless state of nature, interpersonal relationship, states of nature

Hungarian Academics Working Abroad: Female and Male Career Paths

HAJNALKA FÉNYES – VERONIKA PAKSI – KATALIN TARDOS –
VALÉRIA MARKOS – FRUZZSINA SZIGETI

Transnational mobility has not only become an integral part of the successful, internationally driven career path of academics, but is emerging to a great extent as a major performance requirement. Similarly to academic careers in general, international mobility of researchers is also a gendered process to a great extent. This paper aims to assess the most important characteristics of Hungarian researchers working abroad with special attention put on the similarities and differences identified in the career path of female and male researchers. With an online self-administered questionnaire distributed through a snowball sampling methodology among Hungarian PhD-holders working abroad for more than one year, we investigated the motivation for international mobility, the career path, work contracts, work-life balance, future career plans and the perception of the value of the PhD degree. Our key findings indicate that male researchers' labour market position is more advantageous abroad than female researchers' and overall they are more convinced of the positive value of their PhD degree, while female academics were satisfied, but at a more moderate level.

KEYWORDS: PhD degree, international mobility, migration of the highly qualified, career, gender equality, work-life balance

**Informality: the Culture of Treating Others Instrumentally
An Essay about the Dynamics of the Relationship between Social Relations and Trust**

ZOLTÁN GRÜNHUT

The current paper, without scientific systematization and artistic meditation, tries to address life itself (the normatively understood 'good life') in an essayist way. It strives to draw up some core pillars of a research program about a commonly known everyday phenomenon, informality, more precisely its distorted form which is inducing social inequalities and injustices, and which, because of this, should be seen reflexively and critically. The proposed argument is a theoretical reflection on József Böröcz's still actual and progressive scientific endeavor to create a framework for the sociology of informality.

KEYWORDS: *informality, trust, distrust, relations, humaness*

**Start-up stúdió: üzleti modell innováció
(Az INNONIC Zrt. példája)**

ÉVA FARKAS – CSABA MAKÓ – MIKLÓS ILLÉSY – BALÁZS HEIDRICH

Public discourse mostly uses the term start-up as a simplified collective category to describe companies founded to sell technological innovations. At the same time, in addition to bringing a new or novel idea to market, most business functions (marketing, sales, product/service development, HR etc.) are performed in an innovative and proactive way.

In spite of the uncertainty of the market and limited resources, one of the key characteristics of such organisations is the high potential of the rapid economic development. In order to be able to take the advantage of the business opportunity, a supportive socio-economic and institutional environment is essential to obtain intensive growth and sustainability. In our case study, we are aiming to illustrate the importance of so-called start-up studios in catalysing innovation by the example of a company operating in international markets in the Debrecen region. Illustrating our findings by an analogy, we examine how the studio as a "mother ship" uses organizational-management methods, cultural patterns, and through what mechanisms it contributes to the success of start-ups.

KEYWORDS: *start-up, start-up studio, organizational innovation, incremental innovation*

**„In our society publicity ratify the success”.
Success and career model of rural theater's artists**

PETRA BALUJA

This study aims to answer the question of how actors and actresses define their own success and career. What does success mean to an artist in rural theater? The study primarily discusses some contemporary analyses of success, amongst them I am using Deaton-Kahnemann's and

Barabási's theories. I am also presenting the methodology of my research and later I show rural theatre's organization based on Bourdieu's theory. Finally I describe the definition of success and career of the actors and actresses embedded in an organizational context which helps to understand their typical habits.

KEYWORDS: rural theatre, organization, success, career

Where is the truth? – Greek catholic high school youth's justice values

ÁDÁM BENCZE

The purpose of our study is to present what young people think about justice, and how they are different from the youth and society of the country. The functioning of a society requires that fair conditions prevail in it. However, there are several types of justice. What young people, as adults of the future, think about this value is essential for the functioning of a society. We present philosophical interpretations and value sociological research on justice, then we define the concept of justice for Hungarian society and Hungarian youth. In our research we asked all eleventh and twelfth students of a Greek Catholic high school in Eastern Hungary in 2014 and 2019. Quantitative method was used to compare students' views on justice with the other young people in the country. According to our results during the five years of research, equality was more important for young people, especially for the boys. The importance of the value of equality was clearly related to the religiosity of the asked young people.

KEYWORDS: justice, equality, freedom, religiosity

Public administration reforms in Central-Eastern-Europe

JUDIT SZAKOS

The goal of this paper is in one hand to summarize how public administration reform trends have spread in Central-Eastern-Europe since the transition, on the other hand to overview the techno-economical paradigms which can determine the near future in the region. To analyse spreading and development of New Public Management to Post-NPM doctrines periodization of Drechsler and Randma-Liiv (2014) is being used. At the end threads and opportunities related to technological development are aimed to be found in relation with public administration and governance. Using entrepreneurial state's concept shows that solving wicked issues needs active state's involvement, which might have a strong effect on public administration's reform as well.

KEYWORDS: public administration reform, New Public Management, Post-NPM, techno-economical paradigms, entrepreneurial state